

A magyar társadalom könyvtáros-képe

Gereben Ferenc

A könyvtáros különböző szocializációs (informatív, edukatív, karitatív stb.) szerepköreinek és funkcióinak a társadalmi gyakorlatban realizálódó mértéke és aránya - úgy véljük - nemcsak az adott könyvtár típusától, a könyvtáros munkakörétől és személyiségétől, hanem (sok más tényező mellett) a társadalom könyvtáros-képétől is függ. Arra a képre gondolunk, amely a könyvtáros személyiségéről és munkájáról - részben elvárásként, részben a reális tapasztalatok lecsapódásaként - a társadalom tudatában él.

Az alábbiakban e témakörre vonatkozó empirikus vizsgálati eredményeinket foglaljuk össze.

1985-86 fordulóján közel 1000 főre kiterjedő, Magyarország felnőtt (18 éven felüli) népességét reprezentáló kérdőíves felmérést végeztünk az OSZK KMK olvasásszociológiai műhelyében. Ennek során a könyvtáros-képet is vizsgáltuk. Arra kértük a kérdezetteket, hogy fejezzék be a következő félmondatot: "A könyvtáros olyan személy,..."*

Először egy kis ízelítőt szeretnék adni a válaszokból.

Egy 40 éves városi adminisztrátornő komplex képet rajzol. Szerinte a könyvtáros olyan személy, "aki intelligens, sokoldalú és rendkívül szereti az embereket, barátságos. Akitől egy könyvet kérek és tizet mutat."

Hasonlóan komplex és elismerő, s egy kicsit sajnálkozó egy fővárosi, 33 éves orvosnő válasza: "aki művelt, nyugodt, jó az emlékezőtehetsége, nagyon sok adminisztrációs munkát végez, esetleg poros, piszkos munkát is."

Egy 54 éves, budapesti tanárnő a könyvtárosi hivatást alapszolgáltatásaiban ragadja meg: "aki tájékozott a könyvek birodalmában, aki segít a könyvek kiválasztásában, információt ad."

Akadnak természetesen szép számban kevésbé konkrét válaszok is. Egy 65 éves vidéki nyugdíjas technikus férfi szerint pl. a könyvtáros "megszerethető, de meg is utáltathatja a könyvet", s egy 37 éves falusi gazdálkodó asszony szerint a könyvtáros "két lábon járó könyvtár legyen".

* Korábban teljesen hasonló módszerrel került sor a könyvtárkép vizsgálatára. Ld.: GEREBEN Ferenc: A felnőtt népesség könyvtárképe. In: Könyvtárhasználat, könyvtárkép. Szerk.: Kamarás István. Bp. NPI. 1982. 93-118.p. Ami pedig "A könyvtáros olyan személy..." kezdetű teszt-mondatot illeti, ezt 3 kollégánál alkalmazta először egy gyár dolgozóinak körében végzett felmérésükben. Ld.: FEKETÉNÉ TORDAI Emese - FAZEKASNÉ SIN Gyöngyi - VARGA Zsuzsa: Könyvtár, könyvtároskép a Videotonban. In: Könyvtár és társadalmi környezete III. Szerk.: Vidra Szabó Ferenc. Bp. Múzsák, 1987. 40-42.p.

Sokan helyezik a hangsúlyt az interperszonális kapcsolatokra, a könyvtáros “pszichológusi” funkciójára: “aki mindenkinek belelát a lelkébe” (65 éves budapesti nyugdíjasnő), “akinek roppant nagy türelemmel és emberismerettel kell rendelkeznie”, (35 éves mérnök); s ugyanez patetikus megfogalmazásban: “aki mint a templomban a papok, kielégíti lelki szükségleteimet” (68 éves férfi, éjjeliőr).

Nagyon egyszerű egy 18 éves (érettségizett!) állatgondozó leány válasza, mégis mintha minden benne lenne: a könyvtáros szerinte “a könyveket és az embereket egyaránt szereti”.

Egy 53 éves nyugdíjas férfi könyvtáros-képe egy szatócsbolt pedáns eladóját idézi: “aki rendben tartja a könyveket, a raktárat és kiszolgál”. Személyes tapasztalat érződik egy 55 éves gépészmunkás válasza mögött: “... aki gépiesen és fáradtan kölcsönzi a kiadványokat.”

Hasonlóan kritikus (vagy sajnálkozó?) az a 30 éves üzemmérnök, aki szerint a könyvtáros “leginkább adminisztrál és nem tájékoztat”. Egy 48 éves takarítónő a könyvtárosban elsősorban is “egy hivatalos személyt” lát.

A példákat még hosszan folytathatnánk. Ehelyett nézzük meg az 1. táblázatot, amely arról tájékoztat, hogy a válaszokban milyen fontosabb motívumok fordultak elő, s hogy ezek a motívumok milyen mértékben kaptak szerepet a megkérdezettek és az említések százalékos arányában kifejezve.

Az áttekinthetőség és a könnyebb kezelhetőség érdekében a 21 tételes (arab számokkal sorszámozott) listát - az erősen hasonló motívumok összevonásával - 12 (római számmal jelölt) kategóriára, illetve motívumcsoportra csökkentettük. (Ld.: 2. táblázatot.)

A válaszadók átlagosan 1,4 motívumot említettek meg a teszt-mondat befejezése során, s a cikk végén közölt táblázatok tanúsága szerint a magasabb iskolai végzettségűek, a könyvtári tagok és a gyakori olvasók több (1,6 körül), az alacsony végzettségűek, a könyvtárba nem járók és a nem olvasók pedig kevesebb (1,2-1,3) motívumról tettek említést. Vagyis a magasabban kvalifikált, kulturálisan aktívabb rétegek könyvtáros-képe gazdagabb, cizelláltabb.

A magyar társadalom könyvtáros-képének jellegzetességei természetesen más országokkal való összehasonlítás során derülnének ki igazán. Ennek hiányában is szeretnénk azonban megkockáztatni néhány észrevételt.

A magyar felnőtt népesség csaknem egyötöde (18,7%-a) számára a könyvtáros meglehetősen *idegen és ismeretlen* személy (ld. 1. táblázat 1-4. sz. motívumai, ill. 2. táblázat I. sz. motívumcsoportja)*. Nem is olyan nagy ez az arány, ha meggondoljuk, hogy a felnőtt népesség több mint négyötöde nem jár könyvtárba, s hogy 38%-a soha nem is járt. Ennek az egyötödnyi megkérdezettnek kb. a fele végül is adott valamilyen választ, csak ez túl általános és semmitmondó volt (pl.: “aki a könyvtárban dolgozik” - ld. 4. sz. motívum).

Ha a felnőtt népesség, illetve az ezt reprezentáló közel ezer fős minta tudatában élő könyvtáros-képet 100 mozaikkockából kellene kiraknunk (tehát ha az összes megem-

* A későbbiekben - ha az 1. és 2. táblázatokra külön nem is utalunk - az *arab számokkal* jelzett motívumok az 1. táblázatban, a *római számokkal* jelzett motívum-csoportok pedig a 2. táblázatban szerepelnek.

1. táblázat

<i>A könyvtáros-kép motívumai</i>		A felnőtt népesség (a megkérdezettek) százalékában	Az összes megemlített motívum százalékában
1.	Nincs válasz:	5,2	3,7
2.	Nem tudja:	4,0	2,9
3.	Téves válasz:	0,7	0,5
4.	Semmitmondó általánosságok (pl. "aki könyvtárban dolgozik"):	8,8	6,3
5.	Pozitív jellegű általánosságok (pl. "akire felnéz az ember", "aki másokat gazdagít" stb.):	4,5	3,2
6.	Művelt okos, tájékozott, intelligens (általában):	8,8	6,3
7.	Olvasott, tájékozott a könyvek, az olvasás és az irodalom világában:	11,8	8,4
8.	A kultúrát, műveltséget közvetíti, terjeszti:	5,0	3,6
9.	Fejleszti, neveli, formálja az emberek műveltségét, világnézetét, ízlését:	6,3	4,5
10.	Olvasmányokat ajánl, segít a könyvek kiválasztásában:	40,3	28,7
11.	Kikölcsozni, "kiadja" a könyveket (adminisztrál):	9,1	6,5
12.	Beszerzi, gondozza, nyilvántartja a könyveket, az állományt:	2,1	1,5
13.	Információt, tájékoztatást nyújt (olvasmányok kiválasztásán túlmenően):	5,2	3,7
14.	(Pontos) szolgáltatást végez, kielégíti az állampolgárok igényeit:	3,2	2,3
15.	Kapcsolatteremtést elősegítő pozitív emberi tulajdonságok (kedves, udvarias, szívélyes stb.):	12,5	8,9
16.	Kapcsolatteremtésre, kommunikációra való készség ("meg lehet szólítani", "jól lehet vele beszélgetni" stb.):	3,2	2,3
17.	Segítő kapcsolatra való készség általában (nem olvasmányra, információra vonatkoztatva):	4,9	3,5
18.	Segítő kapcsolatra való készség, pszichikai vonatkozásban ("nyugodt légkört terem" stb.):	2,3	1,6
19.	Nehéz körülmények között dolgozik (poros, nehéz, rosszul fizetett munkát végez):	0,3	0,2
20.	Kritikus hangvétel: a könyvtáros negatív tulajdonságai (udvariatlan, tájékozatlan, agresszív stb.):	0,3	0,2
21.	Kritikus hangvétel: a könyvtáros negatív módszerei (kedvetlen, gépies munkavégzés, túlzott adminisztratív szigor stb.)	1,0	0,7
	Összesen:	140,1	100,0

2. táblázat

A könyvtáros-kép motívumcsoportjai		A felnőtt népesség (a megkérdezettek) százalékában	Az összes megemlített motívum százalékában
I.	(1-4.sz.) Nem tudja; nincs, ill. semmitmondó a válasz:	18,7	13,4
II.	(5.sz.) Pozitív jellegű általánosságok:	4,5	3,2
III.	(6.sz.) Művelt, okos, tájékozott:	8,8	6,3
IV.	(7.sz.) Olvasott:	11,8	8,4
V.	(8-9.sz.) A kultúrát közvetíti; fejleszti, neveli az embereket:	11,3	8,1
VI.	(10.sz.) Olvasmányokat ajánl:	40,3	28,7
VII.	(11.sz.) Kikölcsönzi a könyveket:	9,1	6,5
VIII.	(12-14.sz.) (Egyéb) könyvtári szolgáltatásokat végez (főleg tájékoztat):	10,5	7,5
IX.	(15-16.sz.) Emberi kapcsolatok:	15,7	11,2
X.	(17-18.sz.) Segítő jellegű kapcsolatok:	7,2	5,1
XI.	(19.sz.) Nehéz munkakörülmények:	0,3	0,2
XII.	(20-21.sz.) Kritikus hangvétel:	1,9	1,4
	Összesen:	140,1	100,0

lített motívumból - ld. 1. és 2. táblázatok második oszlopát! - indulunk ki), akkor 13-14 mozaikkocka teljesen, vagy majdnem teljesen fehér foltként szomorkodna ezen a képen.

Ami pedig e fehér folt rétegek szerinti megoszlását illeti: az I-II. táblázatok azt tanúsítják, hogy a könyvtáros személye főként az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők, a könyvtárba soha nem járók és a könyvet nem olvasók számára ismeretlen, s az idegenség érzése fokozatosan és következetesen csökken, ahogy a magasabb végzettség, a jelenleg is aktív könyvtári tagság és az egyre intenzívebb olvasói magatartás felé haladunk.

Más, itt nem közölt táblázatok pedig arról vallanak, hogy az "ismeretlen könyvtárossal" leginkább a mezőgazdasági fizikai dolgozók, az idősek, a társadalmi átrétegződés hajótöröttjei (a "lefelé" mobilak), a különböző családi állapotúak közül az özvegyek és elváltak, a tartós betegséggel küszködők, az izlésükben erőteljesen a lektüre és a romantikus irodalomra orientáltak, valamint a könyvvel egyáltalán nem rendelkezők körében találkozunk. Az értelmiségiek, a fiatalok, a "felfelé" mobilak, a "modern" izlésképletűek és a nagyobb házikönyvtárak tulajdonosai számára bizonyult legkevésbé ismeretlen és idegen személynek a könyvtáros.

Vagyis ismét a “Máté-effektussal” találkozunk (mint a könyvtárkép esetében is), a talentumokról szóló példabeszédben megbúvó “akinek van, annak adatik” szomorú-szigorú elvével: a könyvtáros, a potenciális segítségforrás épp azok számára vész el az ismeretlenség ködében, akik kulturális-szociális elesettségükben leginkább rászorulnának mindenfajta (többek között könyvtárosi) segítségre.

Azok a *pozitív jellegű*, de meglehetősen *általános* kijelentések, amelyek szerint pl. a könyvtáros olyan személy, “akit sokan szeretnek”, “akit nélkülözni nem lehet”, “aki hasznos munkát végez” stb. (ld. 5. sz., illetve II. sz. motívum) újabb 3 mozaikszemmel járulnak hozzá a magyar társadalom könyvtáros-képéhez. A megkérdezetteknek 4,5%-a nyilatkozott meg ilyenformán, s ezek a vélemények egyaránt jelenthetik az őszinte elismerést, valamint az idegenségérzést hízelgő nagyotmondással palástoló blöfföt. A motívum e kétarcúságát bizonyítja, hogy minden iskolázottsági szinten közel azonos százalékszámmal szerepel (ld.: I. táblázat). A valódi elismerés szólamának erősebb voltát valószínűsíti, hogy a különböző olvaságyakorisági fokozatok közül mégiscsak a rendszeres olvasók említették meg a legnagyobb arányban (ld.: III. sz. táblázat).

Egyértelműen pozitív, és már sokkal konkrétabb (s a megkérdezetteknek csaknem egytizedében honos) vélemény, mely szerint a könyvtáros *művelt, okos, intelligens, tájékozott*. Ez a vélekedés 100 kockás mozaikportrénkhoz újabb 6 szemcsét tesz hozzá (ld.: 6., illetve III. sz. motívum).

Persze nem közömbös az sem, hogy kik tartják műveltnek a könyvtárosokat. Az I.-III. táblázatok szerint főként a 8 osztályt végzettek, a könyvet nem olvasók, s azok, akik egykoron könyvtártagok voltak ugyan, de már lemorzsolódtak. (A közvetlen tapasztalás lehetőségével rendelkező könyvtári tagok e vélekedést illetően átlag alatti értékkel szerepelnek.) Tegyük még hozzá, hogy a különböző foglalkozási csoportok közül az értelmiségiek adata szintén nem éri el az átlagot, s leginkább a nem diplomás szellemi dolgozók, valamint a háziasszonyok tartják a műveltséget könyvtáros-képük szerves tartozékának.

Az *olvasottsággal*, a könyvekkel és az irodalommal kapcsolatos tájékozottsággal (ld. 7. sz., illetve IV. sz. motívumcsoport) némileg más a helyzet. Ezeknek említése mind az iskolai végzettséggel, mind az olvasás gyakoriságával (ld.: I. és II. táblázat) párhuzamosan (ha nem is teljesen egyenletesen) emelkedik: vagyis az iskolázottabb és olvasottabb, a könyvtártól “megérintett” rétegek hajlamosabbak könyvtáros-erénynek elismerni az olvasottságot, mint az általános értelemben vett műveltséget. Az olvasottság motívuma valamivel gyakoribb is a műveltségnél: a minta 12%-a említette meg, s ez újabb 8-9 mozaikkockát jelent alakuló képünkön.

A könyvtáros mint *kultúrárközvetítő*, a műveltség terjesztője (8. sz. motívum), illetve mint *nevelő*: az emberek ízlésének, világnézetének, tudásának fejlesztője, formálója (9. sz. motívum, együttesen ld. V. sz. motívumcsoport) szintén a megkérdezettek bő egytizedétől kapott említést, s ez hozzávetőlegesen 8 mozaikkockának felel meg.

Nem így a könyvek kiválasztásában segédkező, *olvasmányt ajánló* könyvtáros (ld. 10., illetve VI. számú motívum), aki messze a legnépszerűbb: a megkérdezetteknek 40%-a szólt spontán módon erről a könyvtárosi tevékenységről, ami 100 kockából álló mozaik-képből nem kevesebb, mint 29 kockát jelent.

Az V. és VI. sz. motívumcsoportok - tehát a kultúrát terjesztő, embereket nevelő és olvasmányokat ajánló könyvtárosi tevékenységek - szociológiai szempontból hasonló

módon viselkednek: mindegyikük a legalacsonyabb iskolázottsági fokozatban, a könyvtárt soha nem használók és a nem olvasók körében kapta a legkevesebb említést, a legtöbbet pedig a közép- és felsőfokú végzettségűektől, a jelenlegi könyvtári tagoktól és a rendszeres olvasóktól (ld.: az I-III. táblázat). Vagyis olybá tűnik, hogy a könyvtáros fogalmával társított közvetítő-nevelő-ajánló funkció korántsem az alacsony kvalifikáltságú és kulturális aktivitású rétegekben honos - sőt itt találkozunk vele a legkevésbé. (Mint pl. a munkamegosztás szerinti rétegek közül a mezőgazdasági fizikai foglalkozásúak, illetve az otthon könyvekkel nem, vagy alig rendelkezők körében.)

Mindazonáltal könyvtáros-képiünk említett elemei kifejezetten elitjelenségnek sem mondhatók: az értelmiség egyik motívum említésében sem nyújt kiugró teljesítményt, s nevelő (9. sz.) és az olvasmányt ajánló (10. sz.) motívumok esetében a felsőfokú végzettségűek mutatóihoz nemcsak a középfokú, hanem a 8 általános végzettségűek említési arányszámai is rendkívül közel állnak.

S ezen nincs is mit csodálkoznunk, hiszen - legalábbis véleményünk szerint - az V-VI. motívumcsoportok (s különösen e motívumok ilyen magas említési arányszámai) nemcsak a társadalom könyvtárosok iránt táplált túláradó bizalmáról, hanem idejétmúlt paternalista szemléletéről is tudósítanak. Mindez azt jelenti, hogy a magyar társadalom jelentős része még egy antidemokratikus struktúra paternalista művelődéspolitikájában gondolkodik. (S miben is gondolkozhatott volna 1985/86-ban másban?) Ebben a modellben egyfelől a hivatalból bölcsek, az aktív *nevelők* helyezkednek el, másfelől pedig a passzív befogadóként viselkedő *neveltek*, az alattvalóként kezelt állampolgárok.

A könyvtárosi szerepkör *szolgáltatás- és tájékoztatás-centrikus* felfogásban viszont (ld. 12-14., ill. VIII. sz. motívumcsoport) egy pragmatikus, ugyanakkor jóval demokratikusabb, egyenlő felek kapcsolatára épülő modellt vélünk felfedezni. Ezek a motívumok a felnőtt népesség egytizedének válaszaiban lelhetők fel (7-8 mozaikkocka!), s említésük aránya egyértelműen nő az iskolázottság mértékével és a kulturális aktivitással (ld. I-III. táblázat). A *könyvek kikölcöszésének* (11., ill. VII. sz.) motívumát nem soroltuk ide, mert ez afféle pons asinorumként viselkedett: elsősorban azok említették, akiknek iskolai végzettsége nagyon alacsony volt, akik könyvtárt soha nem használtak (ld. I-II. táblázat, illetve az idős, falusi, kevés könyvű emberek. Összességében a megkérdezettek 9%-a (6-7 mozaikszem!) társította a könyvkölcösözést a könyvtáros fogalmával.

A könyvtáros *kapcsolatteremtést* elősegítő *pozitív tulajdonságairól* (kedves, barátságos, bizalmat ébresztő stb.), valamint kapcsolatteremtésre, kommunikációra való *készségéről* (15-16., illetve IX. sz. motívumegyüttes) a minta 16%-a tett említést; a *segítő jellegű* kapcsolatokkal (17-18.; illetve X. sz.) együtt 23%. (Ez mozaikportrékon újabb jelentős felületet: 16 kockát jelent.)

Az emberi kapcsolatok *általános* motívumai (IX.) inkább az alacsonyabb végzettségű és ritkábban olvasó kérdezettek válaszaiban fordultak elő. A *segítő* jellegű (főleg a pszichikai vonatkozású) kapcsolatokról főleg a kvalifikált, sokat olvasó, a jobb izlésű, sok könyvvel rendelkező, fiatal és egészséges válaszadók tettek említést - tehát vélhetően nem azok, akiknek nagy szükségük van erre a segítségre, hanem azok a szociálisan érzékeny embertársaink, akik jobban átlátják az emberi szolidaritás szükségességét, s feltehetően inkább potenciális segítségnyújtóként jöhetnek számításba. Felmerül a kérdés: vajon azok a rétegek (betegek, öregek, alig olvasók, alacsony iskolázottságúak stb.) akik

valóban rászorulóknak az információs, pszichikai és egyéb segítségre, miért nem tudatosítják, miért nem tudják vagy akarják megfogalmazni ebbéli igényüket? Valószínűleg többek között azért, mert nem is gondolják, hogy a könyvtár és a könyvtáros is (egyik) forrása lehet a segítségnyújtásnak, problémáik megoldásának. Ezt először tudatosítani kellene bennük, el kellene valahogyan hitetni velük!

Bár az emberi kapcsolatok két fő (IX. és X. sz.) motívumcsoportjának szociológiai természete, rétegotthonossága jelentősen eltért egymástól, együttesen mégis egy olyan - vélhetően növekvő - társadalmi igényt fejeznek ki, amely a könyvtár és a könyvtárosi szerepkör *szociális és karitatív* funkcióinak erősítését inspirálja.

Ami a *könyvtárosi munka nehézségeit* és kényelmetlenségeit illeti, a jelek szerint nem számíthatunk a társadalom szánakozására (vagyis magyarán a társadalom a könyvtárosságot egyáltalán nem tekinti nehéz pályának): a 19., illetve XI. sz. motívum olyan kevés említést kapott, hogy az még egy mozaikkockának is csak a töredékét tenné ki. Úgy vélem, a könyvtáros foglalkozás imago-jának formálása során nem is munkánk nehézségét, hanem inkább hasznosságát és magas színvonalát kell (természetesen fedezettel!) hangsúlyoznunk.

Látható volt összeállításunkban, hogy a magyar társadalom könyvtáros-képe talán túlon-túl is pozitív: a könyvtárosok bizonyos rossz tulajdonságainak, illetve helytelennek tartott módszereinek *kritizálása* (ld. 20-21., ill. XII. motívumcsoport) csak elenyésző mértékben fordult elő (mindössze 1-2 mozaikkocka!); s akkor is elsősorban a diplomások, a sokat olvasók és a könyvtári tagok körében. A kritikus hangvétel tehát nem annyira a könyvtártól való távolmaradás pusztá ürügyeként funkcionál, hanem valóságos (és megszívlelendő!) elégedetlenséget fejez ki. A könyvtárkép vizsgálatánál tapasztalt hasonló tendenciára utalva elmondhatjuk: könyvtárainknak és könyvtárosainknak bár-csak kevesebb távoli tisztelője, s több kritikus igénybevevője lenne!

Úgy véljük, hogy ez a túlzottan pozitív hangoltság, amennyire hízog, annyira korszerűtlen jelenség, s része a már említett paternalista modellnek. Úgy véljük továbbá, hogy a társadalmi élet szükséges és folyamatban lévő demokratizálódásával együtt a könyvtárügy és a könyvtárosokról alkotott kép is szükségszerűen demokratizálódni fog: az agitatív-nevelő funkció helyébe egyre inkább a szolgáltató, a sokoldalúan informáló és a szociális-támogató funkció lép, s a könyvtárosok szigorú tanítónéniből kulturált, empatikus, időnként megkritizált, de egyenrangú partnerekké válnak.

Végezetül a mozaikkockákból összerakott, a felnőtt társadalom egészére jellemző könyvtáros-képet vessük egybe azzal a speciális imago-val, amely a könyvtári tagokra jellemző. (Vö. II. táblázat "Jelenleg is tag", valamint "Összesen" rovat "b" oszlopait!). Az egyszerűség kedvéért a 3. sz. táblázat csak az országos és a könyvtári tagokra vonatkozó adatsor eltéréseit szemlélteti.

Meglehetősen logikus, hogy a könyvtári tagok könyvtáros-képe jóval kisebb terjedelmű fehér foltot tartalmaz, mint az országos kép (ld. I. sz. motívum). De az már meglepetésnek, sőt kellemetlen meglepetésnek számíthat, hogy a könyvtárhasználók - akik elvégre közelről ismerik - kevésbé tartják műveltnek a könyvtárost, mint a távolból szemlélődő társadalom (ld. III. sz. motívum). Ez önvizsgálatra készítő tapasztalat!

Az V. és VI. motívumcsoport műveltség-terjesztő, nevelő, olvasmányt ajánló könyvtáros-típusa nem fantom és nem brosúra-figura: közöttünk él számos kiadásban. A

3. táblázat

Az összes megemlített motívum százalékában kifejezett értékek különbségei

Könyvtáros-kép motívumcsoportjai		Könyvtári tagok könyvtáros-képének eltérései az országos átlagtól
I.	Ismeretlen, ill. semmitmondó válasz:	- 8,1
II.	Pozitív általánosságok:	0
III.	Művelt:	- 3,1
IV.	Olvasott:	-0,2
V.	Kultúrát közvetít, nevel:	+4,3
VI.	Olvasmányt ajánl:	+5,5
VII.	Kölcsönöz:	-2,9
VIII.	Szolgáltat, tájékoztat:	+1,5
IX.	Emberi kapcsolatok:	+0,1
X.	Segítő kapcsolatok:	+2,0
XI.	Nehéz munkakörülmények:	+0,2
XII.	Kritikus hangvétel:	+1,1

könyvtárhasználók - nem tudni, milyen mértékben elvárásként, és milyen mértékben tapasztalatként - ezt a típust a társadalmi átlaghoz képest előnyben részesítik (mitsem törődve dohogásunkkal, mely szerint e könyvtárosi funkciók túlságos társadalmi legitimitációja a paternalista szemlélet veszélyeit hordozza).

Igaz, az általunk korszerűnek és demokratikusnak nevezett VIII. sz. imago-motívum is egy árnyalattal több említést kapott a könyvtárhasználók körében, de a különbség minimális. (Ugyanígy a segítő kapcsolatok -X. sz.- és a kritika -XIII. sz.- motívumainak esetében.)

Tehát a pozitívnak mondható jelenségek (az I. sz. motívumot leszámítva) nagyon halványan, az inkább negatívan megítélhető eltérések viszont meglehetősen markánsan jelentkeznek - a könyvtárhasználók (és nemkülönben az egész társadalom) könyvtáros-képének *pozitív irányú változásait sürgetve*.

I. táblázat
Iskolai végzettség

a = a kérdezettek százalékában

b = az említett motívumok százalékában

A könyvtáros-kép motívum csoportjai		0-7 általános		8 általános		Középisk. és szakmunk. biz.		Főiskola és egyetem		Összesen	
		a	b	a	b	a	b	a	b	a	b
		I.	Nem tudja; nincs, ill. semmitmondó a válasz (1-4.sz.)	28,5	22,4	19,6	13,7	13,3	9,1	5,1	3,2
II.	Pozitív jellegű általánosságok (5.sz.)	3,4	2,7	4,1	2,9	5,6	3,9	5,1	3,2	4,5	3,2
III.	Művelt, okos (6.sz.)	6,8	5,3	12,2	8,6	8,4	5,8	7,6	4,8	8,8	6,3
IV.	Olvasott (7.sz.)	7,1	5,6	13,1	9,2	12,9	8,9	19,0	11,9	11,8	8,4
V.	A kultúrát közvetíti; fejleszt, neveli az embereket (8-9.sz.)	6,4	5,0	11,0	7,7	14,1	9,7	17,7	11,1	11,3	8,1
VI.	Olvasmányokat ajánl (10.sz.)	31,0	24,5	42,8	30,2	44,8	31,1	45,5	28,6	40,3	28,7
VII.	Kikölcsönzi a könyveket (11.sz.)	14,0	11,0	4,5	3,1	8,2	5,6	10,1	6,3	9,1	6,5
VIII.	Egyéb könyvtári szolgáltatásokat végez (főleg tájékoztató) (12-14.sz.)	7,5	5,9	9,8	6,9	2,4	8,6	15,3	9,5	10,5	7,5
IX.	Emberi kapcsolatok (15-16.sz.)	15,7	12,3	18,4	12,9	14,1	9,7	13,9	8,7	15,7	11,2
X.	Segítő jellegű kapcsolatok (17-18.sz.)	6,2	4,8	4,9	3,4	9,0	6,2	10,1	6,3	7,2	5,1
XI.	Nehéz munkakörülmények (19.sz.)	-	-	-	-	0,3	0,2	2,5	1,6	0,3	0,2
XII.	Kritikus hangvétel (20-21.sz.)	0,6	0,5	2,0	1,4	1,7	1,2	7,6	4,8	1,9	1,4
	Összesen:	127,2	100,0	142,4	100,0	144,8	100,0	159,4	100,0	140,1	100,0

II. táblázat
Könyvtári tagság

a = a kérdezettek százalékában

b = az említett motívumok százalékában

A könyvtáros-kép motívum csoportjai		Soha nem volt könyvtári tag		Egykoron volt, de már nem tag		Jelenleg is tag		Összesen	
		a	b	a	b	a	b	a	b
I.	Nem tudja; nincs, ill. semmitmondó a válasz (1-4.sz.)	41,0	24,4	12,5	8,8	8,7	5,3	18,7	13,4
II.	Pozitív jellegű általánosságok (5.sz.)	2,4	1,9	6,0	4,2	5,3	3,2	4,5	3,2
III.	Művelt, okos (6.sz.)	9,2	7,3	10,2	7,2	4,7	2,8	8,8	6,3
IV.	Olvasott (7.sz.)	7,6	6,0	14,5	10,3	13,4	8,2	11,8	8,4
V.	A kultúrát közvetíti; fejleszti, neveli az embereket (8-9.sz.)	7,1	5,5	11,3	8,0	20,5	12,4	11,3	8,1
VI.	Olvasmányokat ajánl (10.sz.)	28,9	22,7	43,1	30,7	56,8	34,2	40,3	28,7
VII.	Kikölcsönzi a könyveket (11.sz.)	12,5	9,8	7,6	5,4	5,8	3,6	9,1	6,5
VIII.	Egyéb könyvtári szolgáltatásokat végez (főleg tájékoztató, 12-14.sz.)	8,9	7,0	10,2	7,2	14,6	9,0	10,5	7,5
IX.	Emberi kapcsolatok (15-16.Sz.)	14,2	11,1	15,7	11,1	18,7	11,3	15,7	11,2
X.	Segítő jellegű kapcsolatok (17-18.sz.)	3,3	2,6	8,8	6,2	11,7	7,1	7,2	5,1
XI.	Nehéz munkakörülmények (19.sz.)	-	-	0,5	0,3	0,6	0,4	0,3	0,2
XII.	Kritikus hangvétel (20-21.sz.)	2,1	1,7	0,9	0,6	4,1	2,5	1,9	1,4
	Összesen:	127,2	100,0	141,3	100,0	164,9	100,0	140,1	100,0

III. táblázat
A könyvolvasás gyakorisága

a = a kérdezettek százalékában

b = az említett motívumok százalékában

A könyvtáros-kép motívum csoportjai		Rendszeresen olvas		Időnként olvas		Nagyon ritkán olvas		Nem olvas		Összesen	
		a	b	a	b	a	b	a	b	a	b
I.	Nem tudja; nincs, ill. semmitmondó a válasz (1-4.sz.)	5,9	3,8	14,0	9,7	16,4	10,9	31,2	24,2	18,7	13,4
II.	Pozitív jellegű általánosságok (5.sz.)	8,6	5,5	4,3	2,9	2,4	1,7	3,8	2,9	4,5	3,2
III.	Művelt, okos (6.sz.)	7,0	4,5	8,6	5,9	8,2	5,8	10,4	8,2	8,8	6,3
IV.	Olvasott (7.sz.)	15,8	10,1	12,8	8,9	11,6	8,1	9,0	7,1	11,8	8,4
V.	A kultúrát közvetíti; fejleszti, neveli az embereket (8-9.sz.)	17,5	10,3	11,9	8,3	13,5	9,5	6,4	5,0	11,3	8,1
VI.	Olvasmányokat ajánl (10.sz.)	54,9	34,9	43,8	30,4	45,9	31,5	27,5	21,8	40,3	28,7
VII.	Kikölcsönzi a könyveket (11.sz.)	4,3	2,8	10,2	7,1	9,7	6,8	10,7	8,5	9,1	6,5
VIII.	Egyéb könyvtári szolgáltatásokat végez (főleg tájékoztat, 12-14.sz.)	13,0	8,3	12,3	8,6	10,6	8,8	6,6	5,2	10,5	7,5
IX.	Emberi kapcsolatok (15-16.sz.)	13,6	8,8	17,9	12,4	14,5	10,2	15,3	12,6	15,7	11,2
X.	Segítő jellegű kapcsolatok (17-18.sz.)	11,3	7,6	6,8	4,7	8,2	5,7	4,3	3,4	7,2	5,1
XI.	Nehéz munkakörülmények (19.sz.)	0,5	0,3	-	-	1,0	0,7	-	-	0,3	0,2
XII.	Kritikus hangvétel (20-21.sz.)	4,9	3,1	1,7	1,1	0,5	0,3	1,4	1,1	1,9	1,4
	Összesen:	157,3	100,0	144,3	100,0	142,5	100,0	126,6	100,0	140,1	100,0

Health Information and Libraries

INTERNATIONAL JOURNAL FOR MEDICAL
HEALTH AND WELFARE LIBRARIANS
AND INFORMATION OFFICERS

NATIONAL INSTITUTE FOR MEDICAL
INFORMATION AND LIBRARY
BUDAPEST

VII. 1990

EGÉSZSÉGÜGYI INFORMÁCIÓ ÉS A KÖNYVTÁRAK. – Manapság sajnálatosan ritkán adódik alkalom, hogy könyvtárosoknak szóló, új folyóirat megjelenéséről adhassunk hírt – gyakrabban kell még a meglévőkért is aggódnunk. Ezért nagy öröm, hogy megjelent a **Health Information and Libraries** első száma. Az Országos Orvostudományi Információs Központ és Könyvtár által kiadott periodikát *Fedinecz* Sándor és *Benda* Mária neve fémjelzi. Az alcíme szerint orvosi könyvtárosoknak és egészségügyi, valamint szociális intézmények információs szakembereinek ajánlott folyóirat angol nyelven jelenik meg, és – legalábbis első száma – főleg külföldi szerzők publikációit tartalmazza. Természetesen szívesen közlik magyar szerzők angol nyelvű cikkeit is. A főszerkesztő, Fedinecz Sándor Beköszöntőjéből idézzük az alábbi gondolatokat: “Reméljük, hogy a <Health Information and Libraries>... segíteni fogja a

könyvtárosokat és információs szakembereket közelebb kerülniük egymáshoz azáltal, hogy e folyóiraton keresztül gondolatot és tapasztalatot cserélhetnek. Szándékaink szerint lapunk a szakmai önképzés eszköze is lesz.” A szerkesztők célja emellett az, hogy a WHO célkitűzésével összhangban hozzájáruljanak az egészségügyi információszolgáltatás javításához és gyorsabbá tételéhez, ezáltal közvetve a gyógyító munka színvonalának emeléséhez is. Szeretnék, ha folyóiratuk híd lenne Kelet és Nyugat között – ennek egyik biztosítéka a 28 tagú nemzetközi tanácsadó testület –, így a jövő Európájában méltóbb szerep betöltéséhez segítene hozzá bennünket.

E mindenképpen időszerű és imponáló szándék igazolódik az első szám tartalmában. Ismertetést olvashatunk az *oxfordi Cairus Library* egészségügyi információs szolgáltatásairól és a *British Medical Association* orvosi szakkönyvtárának történetéről. A *varsói Központi Orvosi Könyvtár* igazgatója megemlékezést írt a lengyel orvosi könyvtárügy nagy egyéniségéről, munkatársa pedig beszámol az intézmény és az országos orvosi könyvtári hálózat munkájáról. Két közlemény foglalkozik az új technológiákkal: ezúttal a *norvégiai Trondheimi Egyetem* orvosi könyvtárának gépesítési helyzetét és az amerikai könyvtárak – nemcsak az orvosiak – CD-ROM-használatának sajátosságait tekinthetjük át. A *kubai Hematológiai és Immunológiai Intézet* munkatársa bibliográfiát állított össze szakterületének magfolyóirataiból és más forrásdokumentumaiból. A magyar szerzőket ezúttal *Terebessy Ákos* képviseli, “Információipar – információpiac” című cikkében a téma általános áttekintésén túl összefoglalja annak speciális vonásait az orvosi (egészségügyi) információra vonatkozóan, majd felvázolja a magyarországi helyzetet. A lapnak évente négy száma fog megjelenni, előfizetési ára 1 000.- Forint. Reméljük, hosszú életű lesz és nemes céljait sikerül megvalósítania.

KAPOSVÁRINÉ DÁNYI Éva